

Beheerwerk van Natuurmonumenten

Wat zijn de voor- en nadelen van maaien in de natuur?

Door: Matthijs Broere & Chantal van Burg, Natuurmonumenten Zuid-Hollandse Eilanden

Bezoekers aan natuurgebieden op de Zuid-Hollandse Eilanden, die beheerd worden door Natuurmonumenten, stelden de vraag waarom hier eigenlijk wordt gemaaid. Ook leden vanuit de Natuurvereniging Hollandse Delta stelden Natuurmonumenten deze vraag. Vandaar dat Natuurmonumenten in dit artikel meer uitleg geeft over waarom maai-beheer wordt toegepast in gebieden die zij beheert.

Maai-beheer wordt vaak ingezet binnen het natuurbeheer, bijvoorbeeld om het landschap open te houden, om bijzondere vegetaties te behouden of om meer variatie in het gebied te creëren. Het is een beheermiddel om natuurdoelen te realiseren. Naast maai-beheer worden ook veel andere beheermaatregelen ingezet, zoals beweiding, zaag- en snoeiwerk, et cetera. Dit artikel focust zich op het maaiwerk.

Verskil in maai-beheer per gebied

Er is geen standaardregel voor het inzetten van dit beheermiddel. In gebieden waar natuurlijke processen op orde zijn (bijvoorbeeld volop wind- en waterdynamiek) wordt maai-beheer meestal niet ingezet. Denk bijvoorbeeld aan het dynamische deel van de Kwade Hoek of buitendijkse gronden aan het Haringvliet. De natuur is daar niet statisch en verandert en zorgt zelf voor veel variatie, waardoor maaien vaak niet wenselijk is of niets toevoegt. Er zijn ook gebieden waarvoor het andere uiterste geldt: gebieden waar dynamiek en natuurlij-

ke processen nagenoeg ontbreken, zoals in hooilanden. In hooilanden is maaiwerk vaak de enige beheermaatregel. In mooi ontwikkelde hooilanden of op goed ontwikkelde bloemdijken wordt vaak 1x per jaar gemaaid en wordt het maaisel afgevoerd. In nog niet zo soortenrijke hooilanden of ruige graslanden wordt soms zelfs 2x per jaar gemaaid en afgevoerd. In dit soort gebieden zijn vaak onvoldoende natuurlijke processen, of worden juist natuurdoelen nagestreefd die horen bij een half-cultuurlijk landschap.

Voorbeelden hiervan zijn hooilanden aan de binnenduinrand van Voornes Duin, of de bloemdijk Nieuwendijk bij Havenhoofd op Goeree-Overflakkee. Tot slot zijn er veel gebieden waar maaiwerk gezien wordt als aanvulling op de natuurlijke processen en beweiding met bijvoorbeeld runderen: tenzij je een ongezond hoge dichtheid aan grazers houdt in een gebied, is het vaak niet mogelijk om met alleen beweiding een gebied voldoende open en gevarieerd te houden. Door gericht jaarlijks maaiwerk uit te voeren als aanvulling op beweiding, worden bijvoorbeeld duinvalleien in stand gehouden of wordt voorkomen dat duingrasland volledig dichtgroeit met struweel.

Maaien versus beweiding

Met maaiwerk kun je gericht delen vegetatie laten overstaan of bijzondere soorten ontzien, of juist extra intensief beheren op delen die slecht ontwikkelen (verruigend grasland, houtig opschoot). Vee is slechts

beperkt stuurbaar. Dat heeft voordelen (de structuurvariatie in vegetatie is veel groter bij beweiden dan bij maaien), maar heeft ook nadelen (belopen van kwetsbare stukken terrein of vertrappen van bijzondere soorten, overlopen van poelen en oevers). Maaien met afvoer van maaisel zorgt voor afvoer van voedingsstoffen, waardoor terreinen kunnen verschralen. Dit is vaak positief voor de soortenrijkdom van een terrein. Beweiding zorgt nauwelijks voor verschraling maar zorgt wel voor een structuurverandering en -variatie in het terrein.

Vormen van maaien en afvoeren

Er zijn verschillende vormen van maaien en afvoeren met ieder zijn eigen voor- en nadelen:

Klepelen: Hierbij wordt vegetatie verhakseld en blijft het maaisel liggen in het gebied. Dit is een goedkope manier van beheer maar het kent vooral nadelen. Met klepelen wordt vegetatie kort gehouden, maar blijven voedingsstoffen aanwezig in het gebied. Dat zorgt er vaak voor dat er steeds opnieuw ruige of ongewenste vegetatie terugkomt (brandnetels, distels) en er geen ruimte is voor verbetering in soortendiversiteit. Daarnaast zorgt klepelen voor een hoog sterfteaantal onder insecten en andere kleine fauna. Natuurmonumenten zet deze methode daarom nauwelijks in, hooguit plaatselijk op enkele wandelpaden.

Schotelmaaier: Vegetatie wordt hierbij afgesneden en het maaisel blijft in eerste

instantie liggen om te drogen. Meestal duurt dit enkele dagen, waarin het maaisel vaak ook nog eens geschud wordt. Nadien wordt het maaisel op rillen gelegd, opgehaald en worden er balen van geperst. De balen blijven vaak nog even liggen en worden later opgeladen en het gebied uit afgevoerd. Doordat het maaisel niet wordt verhak-seld, is de overlevingskans voor insecten en andere kleine fauna groter. Net als bij andere vormen van maaien, is een lage werksnelheid, het van binnen naar buiten maaien en het laten overstaan van delen uiteraard van belang. Ook doordat er tijd zit tussen de verschillende werkgangen, is er meer ontsnapingsmogelijkheid. Nadeel van deze manier van werken is dat er veel meer werkgangen nodig zijn (5), waardoor er langduriger verstoring in het gebied is. Daarnaast zorgen de vele werkgangen voor meer bodemverdichting dan wanneer je één werkgang hebt, zeker wanneer balen met zware karren moeten worden afgevoerd. Tot slot is het met deze manier van maaien niet altijd mogelijk om houtig opschot mee te maaien, iets wat juist vaak wel nodig is. Ondanks de hogere insectenoverleving, zijn er dus argumenten om niet voor deze methode te kiezen. Natuurmonumenten past deze vorm toe in bijvoorbeeld de West-hoofdvlei en Parnassivlei op Goeree.

Eenasser. Met dit kleine apparaat kan kleinschalig maatwerk worden geleverd, ideaal voor kleine gebieden (zoals duinvaleien waar je met een trekker niet bij kunt komen) of gebieden met een lage draagkracht van de bodem (bijvoorbeeld Merrevliet). De werksnelheid van dit apparaat is laag en het oppervlak dat dagelijks kan worden aangepakt is beperkt. Nauwkeurig werken en het uitsparen van bijzondere stukken is echter eenvoudig. De insectenoverleving is hoog. Wel is het arbeidsintensief, ook omdat het maaisel handmatig bij elkaar moet worden geharkt en moet worden opgeladen om af te voeren. Deze methode wordt daarom ingezet in kwetsbare en lastige situaties, maar kan niet op grote schaal worden

toegepast.

Bosmaaier. met de bosmaaier, al dan niet met zaagblad, kunnen lastig bereikbare terreindelen worden aangepakt. Denk hierbij aan zanderige hellingen in Voornes Duin die dicht dreigen te groeien met struweel. Met bosmaaiers kunnen hellingen open of halfopen worden gehouden, wat met machines zonder schade aan het terrein niet te bereiken is. Het afvoeren van maaisel is vaak lastig. Bij afmaaien van houtig opschot blijft het maaisel daarom vaak liggen. Het kan een effectieve manier zijn om bijvoorbeeld een zanderige helling met bijzondere waarden in stand te houden, als aanvulling op beweiding. De bosmaaier is een oplossing op zeer bescheiden schaal en zeker niet voor grotere oppervlakten.

Maai- zuigcombinatie: Dit is een trekker met opvangbak voor het maaisel. Met deze combinatie wordt een gebied in één werkgang gemaaid en wordt het maaisel afgevoerd. Door de brede banden en de beperkte omvang van de opvangbak waarin maaisel los wordt verzameld (dus niet geperst in balen), is de bodemdruk relatief beperkt. Doordat de maai- zuigcombinatie met klepels werkt, is hij ook uitstekend in te zetten in gebieden waar houtig opschot een probleem is. Het is een goede manier om de vegetatie kort te zetten en te verschromen, maar heeft als onmiskenbaar nadeel dat er meer insectenleven en plantenzaden verloren gaan dan bij bijvoorbeeld een schotelmaaier.

Rupsmaaier: Dit is een maai- zuigcombinatie op rupsen en wordt ingezet in erg natte of moerassige gebieden, waar de draagkracht van de ondergrond zeer beperkt is. Om insporing en bodemverdichting te voorkomen, kan een maaimachine op rupsen een uitkomst bieden. Door het maaisel meteen op te zuigen, kan het maaisel worden afgevoerd. Dat is belangrijk, omdat in moerassige gebieden geen mogelijkheid is om maaisel te laten drogen, op rillen te

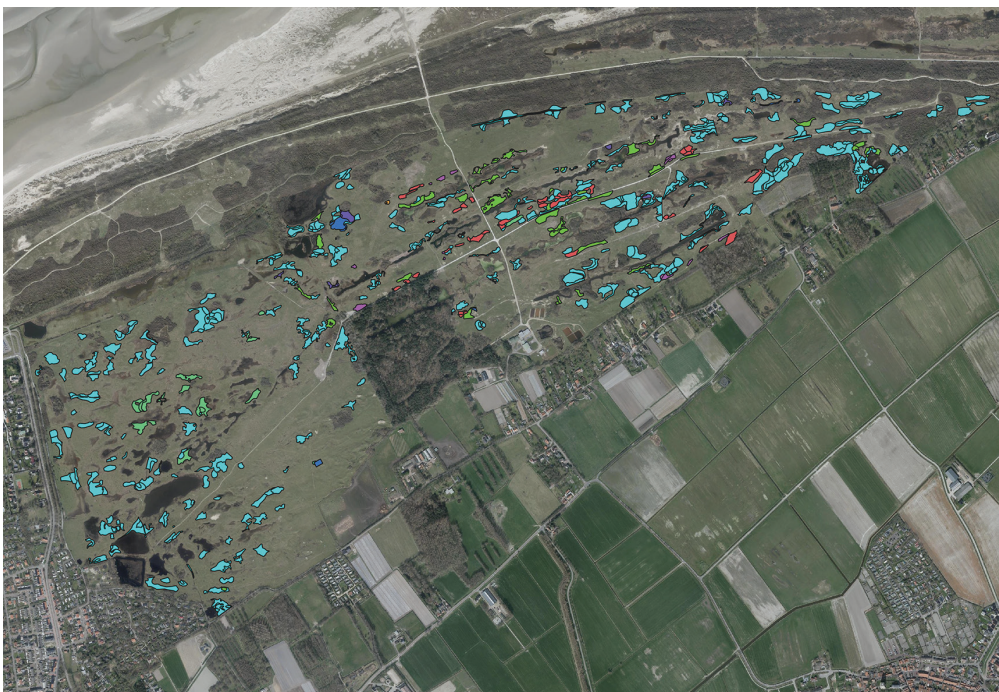
leggen, balen te persen en maaisel af te voeren omdat het terrein niet toegankelijk is voor andere machines. Maaien en het maaisel laten liggen, brengt je vaak verder van huis, omdat een verstikkende voedselrijke laag in het gebied achterblijft. Een voorbeeld waar deze methode wordt toegepast is de Schapenwei in Voornes Duin. De soortenrijkdom is daar enorm en is zonder maai-beheer binnen enkele jaren verdwenen.

Maaien blijft maatwerk

Uit bovenstaande blijkt wel dat er niet één manier is van maaien die in alle situaties het beste is. Daarom past Natuurmonumenten in haar gebieden ook verschillende vormen van maai-beheer toe. Maaien gaat helaas niet zonder schade, maar tegelijkertijd is de schade van het niet maaien uiteindelijk groter. Het klinkt tegenstrijdig, maar juist om leefgebieden van specifieke planten- en insectensoorten in stand te houden, is maaiwerk essentieel. Voorzorgsmaatregelen kunnen veel problemen voorkomen. Bij het maken van maai-kaarten worden bijvoorbeeld terreindelen uitgespaard vanwege (late) broedvogels of insecten.

Dit wordt vooraf in beeld gebracht. Ook worden terreinen vooraf onderzocht met een drone met warmtebeeld om o.a. reekalfjes op te sporen, voordat er gemaaid wordt. En ook in terreindelen zonder in het oog springende bijzondere soorten, blijven stukken vegetatie overstaan, zodat er altijd dekking en variatie blijft. Gefaseerd maaien (in zowel ruimte als tijd), van binnen naar buiten maaien en het laten overstaan van stukken (lieft met veel randlengte) zorgen voor het verminderen van slachtoffers en voor het toevoegen van structuurvariatie aan het gebied. Ontwikkelingen staan nooit stil en ook andere partijen voeren onderzoeken uit naar de effecten van verschillende maaimethoden. Zo wordt er gewerkt aan een type maai-zuigcombinatie die de hierboven beschreven voordelen heeft, maar waarbij insecten

een aanmerkelijk hogere overlevingskans hebben. Zodra deze nieuwe technieken beschikbaar zijn, wordt gekeken hoe Natuurmonumenten deze kan toepassen binnen de natuurgebieden die zij beheert.

Maaikaart Middel- en Oostduinen 2021